

EL BEAT JOSEP TOUS I SOLER I EL SEU TEMPS

ERNEST ZARAGOZA PASCUAL

Publiquem aquí la conferència del mateix títol, pronunciada al col·legi Josep Tous, de Sants, el 12 de novembre de 2011, en el Simposi de la celebració del II Centenari del Naixement del beat Josep Tous i Soler, un dels fundadors de congregacions religioses del segle XIX, dels quals a Catalunya tenim un bon ramell, una dotzena dels quals són sants i beats. Començant pels que foren estrictament contemporanis del beat Josep Tous trobem sant Antoni M. Claret (†1870), fundador dels claretians; el beat pare Francesc Palau (1811-1872), fundador de les terciàries carmelites; i sant Francesc Coll (1812-1875), fundador de les dominiques de l'Annunciata; sant Enric d'Ossó (†1896), fundador de les teresianes; sant Josep Manyanet (1833-1901), fundador dels fills de la Sagrada Família, i el beat Manuel Domingo i Sol (1836-1909), fundador dels operaris diocesans. I entre les fundadores, santa Joaquina de Vedruna (†1853), fundadora de les germanes Carmelites de la Caritat; la beata Maria Ràfols (†1854), fundadora de les Germanes de la Caritat de Santa Anna; santa Maria Rosa Moles (†1876), fundadora de les Germanes de la Consolació; santa Paula Montalt (†1889), fundadora de les Escolàpies; santa Teresa de Jesús Jornet (†1897), fundadora de les Germanetes dels Ancians Desemparats; santa Carme Sallés (†1911), fundadora de les Concepcionistes de l'Ensenyament¹ i la filla espiri-

1. E. ZARAGOZA, veus «Beats», a *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya* I, Barcelona 1998, p. 255-256; i «Sants», a *ibid.* II, Barcelona, 2001, p. 398-399.

tual del pare Tous, la beata Maria Anna Mogas i Fontcuberta (1827-1886), fundadora de les Missioneres Franciscanes de la Mare del Diví Pastor.²

Val a dir que entre tots aquests sants i beats fundadors catalans del segle XIX hi ha un paral·lelisme evident entre el pare Tous, el pare Palau i el pare Coll, perquè tots tres foren religiosos, caputxí, carmelita descalç i dominic, respectivament. Tots tres foren expulsats dels seus convents el 1835; tots tres es van haver d'exiliar en algun moment i tots tres fundaren congregacions femenines i dedicades a l'ensenyament.

Tot això ens porta a presentar breument una mirada panoràmica a la situació sociopolítica i eclesial en què es trobava la vida religiosa a Catalunya els anys en què visqueren els tres religiosos esmentats. Primer de tot hem de dir que durant el primer terç del segle XIX, els monjos i frares van haver de patir tres exclaustracions. La primera exclaustració fou precedida del decret del 4 de desembre de 1808, el qual suprimia la tercera part dels monestirs i convents d'Espanya. Però el 18 d'agost de 1809 el rei intrús Josep I Bonaparte decretà l'exclaustració general de tots els religiosos i la confiscació de tots els seus béns i propietats, en plena Guerra del Francès, i durà els anys 1809-1813, circumstància que ells no hagueren de patir, perquè nasqueren els anys 1811 i 1812, però la vida religiosa sí que en sofrí les conseqüències, perquè els soldats francesos destruïren Montserrat, on es perdé l'arxiu, robaren quasi tots els convents, i no solament objectes litúrgics, pintures, llibres, robes, mobles i queviures, sinó que hi profanaren les tombes, etc. De manera que els monjos i frares hagueren de refer edificis i esglésies i moblar-los, recuperar o tornar a proveir biblioteques, sagristies, etc. La situació en què deixà els edificis monàstics la Guerra del Francès, respecte dels benedictins de Catalunya, mireu el que en diu l'abat president i abat de Gerri, en carta de l'11 de novembre de 1808 a l'arquebisbe titular de Laodicea, aleshores vocal i després president de la Suprema Junta Governativa del Reino, demanant-li que prengui la Congregació «baxo su especial protecció y amparo, de la que necesita mui particularmente en esta

2. E. ZARAGOZA, «El Rvdo. P. José Tous y Soler: Actividades y espiritualidad», a *Analecta Sacra Tarraconensia*, vol. 68 (1995) p. 208; ID., «Correspondencia epistolar entre el P. José Tous y los Venerables José Benito Serra, Antonia de Oviedo y María Ana Mogas», a Col. *Scripta et Documenta*, vol. 36, Montserrat, 1990, 100 p.

infeliz época en la que por la desgracia de estar situados muchos de sus monasterios cerca de la frontera de Francia y muy inmediato a los puestos que ocupan los malvados, han sufrido y están sufriendo aún gravísimos daños y perjuicios...» I que els monestirs de monges de Barcelona passen fam i misèria dins la ciutat. «El respetable monesterio de Sant Cugat del Vallès ha sido saqueado y robado de los mismos; los de San Pedro de Galligans y San Daniel padecieron considerables daños en el sitio y bombardeo de Gerona, el de San Pedro de Rodas, inmediato a Figueras se puede decir que está asolado y sus monges dispersos y fugitivos... El colegio y noviciado común de la misma Congregación, sito dentro de Barcelona, mucho tiempo hace que está convertido en hospital para tropas francesas, arrojados de él todos sus monges y trastornado y malbaratado su hermoso edificio, sin perdonar la iglesia, que sirve de almacén, habiéndose llevado posteriormente la plata de ella».³

Però els monjos i frares tornaren als seus monestirs i convents el 1813, amb el retorn del rei Ferran VII, per bé que amb menys efectius a causa de la mort de molts religiosos durant la guerra. Però encara no s'havien refet del tot, quan hagueren de patir la segona exclaustació, la del Trienni Liberal (1820-23),⁴ la qual novament féu fora dels seus monestirs i convents els monjos i frares, els van prendre les rendes i les propietats rústiques i urbanes foren subhastades per Hisenda. Aquesta situació perdurà fins a la tornada de Ferran VII, qui l'abril de 1823 manà als religiosos reintegrar-se als seus monestirs i convents i el 21 de març de 1824 els donà permís per admetre novicis i ordenà que se'ls tornessin les propietats subhastades. I així novament les comunitats anaren reorganitzant-se a poc a poc, però amb menys religiosos, perquè alguns havien acceptat l'oportunitat que se'ls donava de secularitzar-se.

Després de la mort de Ferran VII, els religiosos veieren com s'aprovaven lleis que afectaven la seva vida, organització i

3. E. ZARAGOZA, *Història de la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense y Cesaraugustana (1215-1835)*, a Col. *Scripta et Documenta*, vol. 67, Montserrat, 2004, 283 p.

4. V. CÁRCEL ORTÍ, «El liberalismo en el poder (1833-1869)», a *Historia de la Iglesia en España*, V, Madrid, BAC, 1979, 133-135; A. ALCALÁ GALIANO, *Historia de España desde los tiempos primitivos hasta la monarquía de Isabel II*, VII, Madrid, 1846; M. REVUELTA GONZÁLEZ, «Los planes de reforma eclesiástica durante el trienio constitucional», a *Miscelánea Comillas*, 56-57 (1972) p. 93-123, i p. 329-349.

administració interna, a més de ser carregats amb exaccions dineràries. I així s'anà preparant l'última exclaustació general del segle XIX, la de 1835-1836. Les primeres mesures de supressió són del 26 de març de 1834 i consistiren en la supressió dels convents algun dels religiosos dels quals es passés a l'exèrcit carlista, guardessin armes o fessin reunions polítiques contra els interessos de l'Estat. Els ornaments serien repartits entre les parròquies pobres pels bisbes diocesans i els béns mobles i immobles venuts per Hisenda en subhasta pública i el seu producte dedicat a pensionar orfes i viudes i extingir el deute públic. De fet, les propietats passaren a mans dels rics i per això els rics foren més rics i els pobres foren més pobres, perquè els religiosos els cobraven uns lloguers simbòlics per les terres que conreaven i les cases que habitaven, mentre que els nou propietaris volien recuperar els diners de la compra amb rèdits, i els religiosos quedaren sense res, llevat de la minsa pensió assignada, la qual pensió, sobretot a la primeria, cobraren tard i malament.⁵

El 3 d'abril de 1834 es manà incorporar a files tots els novicis i set dies després s'ordenà que els religiosos es recollissin als convents del seu orde que havien de subsistir. El 22 del mateix mes es prohibí la recepció de novicis i s'obligà a acomiadar els que n'eren. El 17 de juliol de 1834, a Madrid assassins a sou mataren 72 religiosos amb la falsa acusació que el còlera que castigava la ciutat l'havien originat els frares, els quals havien enverinat les fonts d'aigua pública. El 1835 es repetiren els assassinats de frares i clergues a Saragossa i Múrcia, el 22 de juliol foren decapitats els franciscans i carmelites de Reus i el 25, diada de sant Jaume, desallotjats tots els convents de la ciutat de Barcelona i alguns cremats, como ho foren també els convents de caputxins de Mataró, Arenys de Mar i Sabadell. Val a dir que a Barcelona hi havia aleshores quasi 800 religiosos, dels quals una vuitantena eren caputxins.⁶ El mateix dia 25, la Junta Eclesiàstica determinà su-

5. M. REVUELTA GONZÁLEZ, «Vicisitudes y colocaciones de un grupo social marginado. Los exclaustados del siglo XIX», a *Hispania Sacra* XXXII (1980); ID., «El pago de las pensiones a los exclaustados y a las monjas», a *Estudios Eclesiásticos*, 201 (1978), p. 46-74.

6. Per a veure el procés d'exclaustació de 1835-1836, podeu consultar M. REVUELTA GONZÁLEZ, *La exclaustación (1833-1840)*, Madrid, BAC, 1976. Per a veure els efectes d'aquestes exclaustracions dels monjos i religiosos a Catalunya podeu consultar les obres del canonge de Barcelona C. BARRAQUER Y ROVIRALTA, *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*, 2 vol., Barcelona,

primir tots els convents i monestirs que no tinguessin almenys dotze professos, dues terceres parts dels quals havien de ser clergues. De manera que d'un sol cop quedaren sumprimits 892 convents a tota Espanya. I el 26 de juliol, una llei obligava l'Estat a passar als exclaustrats una pensió de cinc rals diaris als que eren clergues i tres als llecs.⁷ El 3 de setembre, es decretà la devolució dels béns de les comunitats als qui els havien comprat durant el Trienni Constitucional, de manera que les comunitats subsistents –incloses les de monges– es quedaren sense terres i per tant sense rendes, si bé els caputxins no tenien rendes, ja que vivien d'almoines. Pel que fa a les comunitats femenines, es permeté que continuessin els convents que tenien un mínim de dotze monges professes i es disposà que a cada poble només n'hi quedés un, però sense poder rebre novícies, és a dir, a extingir. L'11 d'octubre de 1835 quedaren suprimits tots els monacals, però a Catalunya ja no hi havia cap monestir habitat des del juliol anterior. I el 18 de novembre del mateix any, els religiosos quedaren privats de vestir l'hàbit i obligats a vestir sotana, però se'ls respectà la llibertat de residència. L'hora fatal, però, arribà el 8 de març de 1836 en què el ministre d'Hisenda, Juan Álvarez Mendizábal, decretà la supressió de tots els convents, excepte els dels tres col·legis de missioners dominics per a Àsia (Valladolid, Ocaña y Monteagudo) i temporalment els escolapis, hospitalaris, Filles de la Caritat i les beates dedicades a l'ensenyament i a l'atenció dels malalts, tots però sotmesos a la jurisdicció del bisbe diocesà. Finalment, un altre decret del 29 de juliol de 1837 vingué a consolidar la supressió de la vida religiosa a tot Espanya amb l'elevació del decret a categoria de llei.

1906-1907; ID., *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*, 4 vols., Barcelona, 1915-1917. Per al cas concret dels benedictins: E. ZARAGOZA, *Història de la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense y Cesaraugustana (1215-1835)*, a Col. *Scripta et Documenta*, vol. 67, Montserrat, 2004; ID., *Los generales de la Congregación de San Benito de Valladolid*, VI, Silos, 1987, p. 321-339; ID., «Danys ocasionats al monestir de Poblet durant el Trienni Constitucional (1820-23)», a *Analecta Sacra Tarraconensia*, vol. 81 (2008) p. 169-183. I específicament per als caputxins: V. SERRA DE MANRESA, *Els framenors caputxins a la Catalunya del segle XIX. Represa conventual, exclaustracions i restauració, 1814-1900*, Barcelona, 1998.

7. F. RULL, *Historia de la conmovión de Barcelona en la noche del 25 al 26 de julio de 1835*, Barcelona, 1835; E. ZARAGOZA, «Documentació inèdita oficial ran de la crema de convents de Barcelona els dies 25 i 26 de juliol de 1835», a *Analecta Sacra Tarraconensia*, vol. 80 (2007), p. 147.

Però els exclaustrats es digueren: el Govern ens pot privar de viure en comunitat, dels béns, de l'hàbit... però no pot dispensar-nos els vots solemnes de castedat, pobresa i obediència. El de castedat restava intacte, el de pobresa quedà suspens a causa de la dispersió en què vivien, però el d'obediència el continuaren practicant, reconeixent els seus superiors, a qui obeïen en les coses espirituals, mentre que en les pastorals havien d'estar a les disposicions del bisbe de la diòcesi en la qual estaven incardinats. Normalment, acudien als convents de les monges dels seus ordes, per a celebrar les festes dels seus sants fundadors i de l'orde, a l'enterrament dels seus companys i es deixaven hereus dels seus pocs béns. Les monges, però, anaren sobrevivint gràcies a les almoines i al seu treball precari de cosir i planxar, i de l'ensenyament. A més, el Govern començà a permetre l'ingrés d'alguna novícia per a fer d'organista, perquè les monges deien que si no hi havia música no podien cantar bé i la gent no acudia a les funcions litúrgiques. I amb aquesta excusa ben aviat entraren algunes per a organista primera i segona, primera i segona directora de cor, etc., fins el 1852 en què els permeteren novament de rebre novícies.

Certament, la vida conventual necessitava de reforma, però la supressió fou una mesura del tot injusta. De fet, fou duta a terme per motius ideològics, perquè els religiosos eren considerats contraris a la llibertat i a la societat, i també per motius polítics –eren quasi tots carlistes– i sobretot econòmics, per a eliminar el deute de l'Estat i tenir diners per acabar la guerra carlista. La situació interna de la vida religiosa en aquest primer terç del segle XIX no era, doncs, gens afalagadora. A part de la minva de vocacions, les guerres carlistes i les opinions polítiques havien introduït divisions i enfrontaments en les comunitats, perquè encara que en general la majoria eren monàrquiques i carlistes –com els caputxins–, entre els joves hi havia també isabelins o liberals, dividits a Catalunya amb els noms de *blancs* i *negres*, perquè els primers tenien com a patrona la Mare de Déu de la Mercè i els segons la de Montserrat. Aquestes opinions polítiques diferents enrarien l'ambient fraternal de les comunitats, en les quals els més grans es queixaven de la manca d'observança i de disciplina dels més joves i aquests de la manera despòtica de governar dels superiors –els quals volien tornar a la disciplina religiosa d'abans de les exclaustracions de 1809 i 1820–, actitud que feia odiosa i opressiva l'obediència. De fet, hi havia una forta crisi d'obediència i d'autoritat. També en les comunitats hi havia diferències i classes, com ara els

honors, exempcions i els emoluments dels preveres que havien seguit les «carreres» de professors o predicadors, perquè després d'uns anys de magisteri o de predicació gaudien de moltes dispenses de la vida comuna i del cor. També sovint, a causa de la predicació i de la recapta, els frares amb càrrecs passaven molts dies fora del convent, amb la consegüent relaxació en l'observança religiosa, tant pel que fa al rés, com a les atencions dels benefactors que els acollien, així com del menjar i beure amb què els obsequiaven. A més, tot hi que sovint sortien de dos en dos, la llibertat de què gaudien era molt gran. També, generalment, s'admetia l'ús del peculi, que consistia en petites quantitats rebudes de la família, estipendis de misses, etc., cosa que creava diferències entre els religiosos. Alguns, com els monjos observants, per a salvar la pobresa, tenien un armari ple de calaixets, tancat amb dues portes, on cadascú guardava els seus diners amb clau, però no podien accedir al calaix, si abans no manifestaven al superior la finalitat amb què els treien i si aquest no quedava convençut, no els obria la porta de l'armari per a poder accedir al seu calaixet. A més, les motivacions per a entrar a la vida religiosa no sempre eren espirituals, sinó, fins i tot en el bon sentit de la paraula, per a assegurar-se una vida passadora, les atencions mèdiques en les malalties i en la vellesa, dins un ambient religiós, estimat i generalment respectat. A més, els superiors dedicaven molts diners a fer obres ostentoses per a deixar el seu record als venidors i mentrestant feien anar molt justos els religiosos, sobretot pel que feia al menjar i el vestir, i sovint també descuidaven l'atenció dels malalts.⁸

Però ara seguim la trajectòria del beat Josep Tous, que nasqué a Igualada el 31 de març de 1811, prengué l'hàbit caputxí el 18 de febrer de 1827, i professà solemnement el 19 de febrer de 1828, quan encara els vint-i-cinc convents de caputxins repartits per tot Catalunya s'estaven recuperant dels estralls de l'exclaustració del Trienni Libe-

8. F. GARCÍA TEJERO, *Historia político-administrativa de Mendizábal*, Madrid, 1958. Vegeu la documentació inèdita referent als religiosos de diverses diòcesis espanyoles, publicada per E. ZARAGOZA: «Exclaustrados y monjas de las diócesis de León y Astorga en 1854», a *Archivos Leoneses*, núm. 87-88 (1990), p. 349-370; ID., «Los exclaustrados con cargo remunerado en Galicia, en 1854», a *Compostellanum*, vol. XLVI (2001), p. 751-764; ID., «Exclaustrados de Asturias en 1853», a *Bol. del Instituto de Estudios Asturianos*, núm. 158 (2001), p. 229-235; «Religiosos exclaustrados de la diócesis de Calahorra en 1838», a *Kalakoricós*, núm. 16 (2011), p. 185-207.

ral.⁹ Els anys immediats els dedicà als estudis eclesiàstics de filosofia i de teologia als convents de Girona, Valls i Vilanova i la Geltrú en vistes a la seva ordenació sacerdotal, la qual tingué lloc el 14 de maig de 1834 a la capella del palau episcopal de Barcelona i de seguida fou destinat al convent de Santa Madrona de la Rambla. Però només per pocs mesos, perquè l'any següent, arran dels aldarulls del 25 de juliol de 1835, fou foragitat del convent amb els seus germans de comunitat i amb ells confinat al castell de Montjuïc, on el dia 6 d'agost tots reberen el passaport per a anar a residir a pobles de Catalunya o anar a l'estranger, cosa que féu amb alguns dels seus companys. Vestit de capellà, s'exilià primer a Garessio, al nord d'Itàlia, després a la localitat francesa de Chambery i, finalment, el 1837 a Tolosa de Llenguadoc, on residia un grup de caputxins catalans amb el seu provincial. I allí serví com a capellà de les benedictines del monestir de l'Adoració Perpètua, fins que tornà a Barcelona el 1843. Foren vuit anys de vida i hàbit caputxí, dedicats a la pregària, al ministeri sacerdotal i a la direcció espiritual. Aquí acabà d'estudiar teologia i obtingué el títol de predicador apostòlic el 23 de maig de 1838, amb permís per a predicar per tot Catalunya. El 1839, el seu germà fra Nicolau, també caputxí, s'ordenà prevere i va anar a viure amb ell a Tolosa, fins que el 1842 se n'anà com a missioner a Veneçuela. Aleshores Josep pensà tornar a Barcelona, com de fet ho féu el 1843, després d'inscriure's a la confraria de l'Adoració Perpètua, que ell pensava difondre a Barcelona. Però per què tornà? ¿Cridat per la família o a causa de la seva salut? Segurament perquè amb la partida del seu germà Nicolau, cinc anys menor que ell, a Veneçuela, quedà sol i alliberat de certa tutela que exercia sobre ell. Però les benedictines del monestir de Tolosa deixaren escrit a les seves cròniques que tornà a Barcelona «empès pel seu zel» sacerdotal.¹⁰

9. Per a veure la situació de la vida religiosa el 1835, podeu consultar M. REVUELTA GONZÁLEZ, *La exclaustración (1833-1840)*, Madrid, BAC, 1976. Vegeu també les obres citades de C. BARRAQUER Y ROVIRALTA i molt especialment la del historiador dels caputxins de Catalunya i Balears, pare V. SERRA DE MANRESA, *Els framenors caputxins a la Catalunya del segle XIX. Represa conventual, exclaustracions i restauració, 1814-1900*, Barcelona, 1998.

10. Vegeu la biografia del beat Tous a E. ROS LECONTE, *Vida y obra del P. José Tous y Soler*, Barcelona, 1986; E. ZARAGOZA, *Correspondencia epistolar entre el P. José Tous y los Venerables José Benito Serra, Antonia de Oviedo y Maria Ana Mogas*, a Col. *Scripta et Documenta*, vol. 36, Montserrat, 1990; ID., «El Rvdo. P. José Tous

De fet, es trobà que a tot Espanya, el clergat havia estat tractat molt durament des de 1840 a 1843, amb la venda dels béns dels religiosos, la persecució dels bisbes i capítols. Només setze diòcesis tenien bisbe i les altres quaranta-set restants estaven vacants. Però s'esperava que després del pronunciament de 1843 contra la Regència, que fou saludat amb goig pels eclesiàstics, la situació sociopolítica i, sobretot, l'eclesiàstica, milloraria substancialment, com així succeí. Efectivament, l'octubre de 1844 la nova administració permeté la tornada dels bisbes desterrats i els alliberà de la tutela política, restablí el tribunal de la Rota, però sense desfer la venda dels béns eclesiàstics. Les Corts votaren una nova llei de dotació del culte i clergat de 159 milions de rals i decretaren la devolució dels béns que encara no haguessin estat venuts. A més, alguns diputats demanaren diverses reparacions per a l'Església, com ho publicà el setmanari de Balmaes, *El Pensamiento de la Nación*, i es van refer les relacions amb la Santa Seu, perquè el papa Gregori XVI es mostrava propici al Govern espanyol. Encara que, de fet, la major part de la vida sacerdotal del pare Tous es desenvolupà dins el pontificat de Pius IX (1846-1878). El 30 de maig de 1847, arribà a Madrid el delegat papal, el bisbe Joan Brunelli, i el mateix any es proveïren les 47 diòcesis vacants. El 1848, el delegat papal fou elevat a la categoria de Nunci. L'any 1849, les Corts donaren el vistiplau al projecte de Concordat amb la Santa Seu, que fou signat el 1851.

y Soler: «Actividades y espiritualidad», a *Analecta Sacra Tarraconensia*, vol. 68 (1995) p. 185-234; ID., «Virtudes heroicas, vida de oración, gracias extraordinarias y fama de Santidad del P. José Tous y Soler OFM Cap. Fundador de las HH. Capuchinas de la Madre del Divino Pastor», *Ibid.*, vol. 69 (1996) p. 281-344; ID., «Aspectos biográficos del Vble. P. José Tous y Soler OFM Cap. fundador de las Hermanas Capuchinas de la Madre del Divino Pastor», *ibid.* (2000), p. 175-212, i a *Estudios Franciscanos*, vol. 111 (set-des.2010), p. 409-418; ID., «Josep de Igualada (Josep Tous Soler) », al *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*, vol. XXVIII, col. 210-212; ID., «Veinte razones por las cuales el P. Tous merece ser propuesto como modelo de vida cristiana, sacerdotal, religiosa y apostólica», a *Venerable José Tous y Soler. Fiel a Dios y fiel a los hombres*, Boletín informativo sobre su vida y fama de santidad, núm. 44 (febrero 2009); ID., «Viviendo su sacerdocio plenamente», a *Ibid.* núm. 48 (febrer 2010) 1; ID., «Beatificació del P. Tous», a *Àncora*, núm. 3141 (8-IV-10) p. 11; ID., «Beatificació del P. Tous», a *Catalunya Cristiana*, núm. 1589 (04-III-2010), 4; ID., Entrevista sobre les virtuts heroiques del P. Tous, a Radio María (14-05-2010), emesa el 23 de juny de 2010 de 6 a 6,30 del matí.

El beat Josep Tous tornà a Barcelona el 1843 i primer serví, com a substituït, un benefici a l'església de Santa Maria del Mar, on havia de ser beatificat després. També fou vicari d'Esparreguera i finalment adscrit a la desapareguda parròquia de Sant Francesc de Pàola, de la ciutat de Barcelona, on conegué les tres noies exclaustres Isabel Jubal, Marta Sunyol i Remei Palos, amb les quals fundà a Ripoll el primer col·legi de les Terciàries Caputxines de la Divina Pastora, el 27 de maig de 1850, a les quals el 13 de juny següent s'uní la beata Anna Maria Mogas.

La seva intenció era fundar un convent de religioses sota la regla de santa Clara que compaginessin la contemplació i l'ensenyament. Però s'havien de sortejar les prohibicions civils de restaurar cap orde religiós, ni fundar cap monestir ni convent, que observés cap regla antiga, ni professar vots solemnes i havien de dedicar-se a l'ensenyament o a la cura de malalts, per a demostrar que eren beneficioses per a la societat. Per això els fundadors es digueren: Com que no es pot restaurar cap orde religiós antic, fundarem congregacions o instituts de penitència o de terciàries; no es poden fundar monestirs ni convents, nosaltres fundarem cases religioses; no es pot viure sota una regla antiga, les nostres religioses es guiaran només per les constitucions; no poden fer vots solemnes, els farem simples temporals, com anota molt bé el pare Tous en les Constitucions de 1850: «estos tres votos serán solamente temporales y obligatorios mientras permanezcan unidas a esta Congregación de Penitencia»¹¹ i a partir de 1852 en què es donà permís per a professar als monestirs, foren simples però perpetus.

Els impediments eclesiàstics per a fundar eren també notables. Primer calia la recomanació d'eclesiàstics importants davant del bisbe de la diòcesi on s'havia de fundar. També es necessitava casa, estatuts, forma de vida i activitats, i l'aval d'algun patrocinator, perquè l'Església no es volia carregar amb obligacions que després no podria atendre, atès que no tenia, com abans, tantes propietats ni rendes. Les religioses havien de guanyar-se la vida i tenir alguna cosa, per si es posaven malaltes i per a quan envellien o morien.¹² I els bisbes els

11. E. ROS LECONTE, *Vida y obra del P. José Tous y Soler*, Barcelona, 1986, p. 329-330.

12. Com passà a Maria Ripoll, natural de Vilanant (Girona), que volia fundar un convent de religioses mercedàries dedicades a l'ensenyament el 1818. La informació

donaven un director espiritual, perquè les monges no estaven instruïdes en dret canònic, que a més no es publicà fins a 1917.

El pare Tous, providencialment, va poder presentar com a aval per a la seva fundació el de la seva industriosa i coneguda família, especialment el seu germà gran, Nicolau Tous. Va elegir la diòcesi de Vic, segurament per recomanació de sant Antoni M. Claret, molt amic de la família Tous i també del bisbe Lluçia Casadevall. I la localitat de Ripoll com el lloc de la primera fundació, segurament perquè era el cap de la comarca del Ripollès i no hi havia religioses de cap classe, com també perquè la família Tous hi tenia dos amics dins el consistori municipal –recordem que sense permís dels Ajuntaments no es podia fundar–, on més tard van poder comprar un terreny i fer els fonaments d'un convent propi, però que finalment no es va arribar a fer. Acabada la guerra civil, hi hagué gran bonança, sobretot de governs moderats (1844-54), tot i que a Catalunya es patí la segona guerra civil (1846-48), però el concordat de 1851 donà esperança de restauració als ordes religiosos, perquè els donà llicència per a adquirir propietats i la restitució de béns no venuts encara per Hisenda. Un *motu proprio* del Papa del 12 d'abril de 1851 ordenà que els nous ordes religiosos que s'establissin a Espanya estiguessin sota la jurisdicció dels bisbes, restablí els convents de missioners de Valladolid, Monteagudo, Ocaña i se'n establiren altres de nous a Loiola i a Montserrat,¹³ a més dels convents de franciscans de l'Obra Pia de Jerusalem i les congregacions de sant Vicenç de Paül i de sant Felip Neri. Respecte a les religioses, s'establí el nombre de germanes que cada monestir dedicat a l'ensenyament o a la beneficència podia tenir. Així es fundaren al nostre país les Clarisses de la Divina Providència i d'altres.

El pare Tous i les seves religioses hagueren de patir les dificultats

eclesiàstica objecta que «no dice si es su ánimo fundar un convento de mercenarias con rigurosa clausura, ni a qué regla y constituciones se han de sujetar, ni de que fondos o con qué arbitrios ha de subsistir, ni qué autoridad le ha de gobernar... Lo que me hace dudar si éste es su único objetivo», (l'ensenyament, o més aviat assegurar-se la vida), a E. ZARAGOZA, «Un intento de fundación de mercedarias en Barcelona (1818-1819)», a *Estudios. Revista cuatrimestral de los mercedarios*, núm. 231 (2006), p. 127.

13. E. ZARAGOZA, «Documentación inédita sobre la restauración de Montserrat (1844-1876)», a *Studia Monástica* (1988), p. 339-416.

de la revolució de 1868, amb el destronament d'Isabel II, atès que es tornà a prohibir l'establiment de noves congregacions, l'admissió de novícies, anar amb hàbit pel carrer, etc. Però després tot s'assossegà amb el nou monarca Amadeu de Savoia, el 2 de febrer de 1871, seguit de la tercera guerra carlista el 1872, la qual el beat Josep Tous no patí, perquè va morir santament dient missa el 27 de febrer de 1871.¹⁴ Deixà consolidat el seu Institut, si bé no del tot, perquè l'any següent se'n separà l'actual beata Maria Anna Mogas i fundà les Terciàries Franciscanes de la Divina Pastora.¹⁵

Però la vida religiosa sortí purificada de l'exclaustració, sobretot per la pobresa (hagueren de treballar per guanyar-se la vida). En els monestirs, les monges deixaren les particularitats i implantaren la vida comunitària, amb economia i govern centralitzat. Les religioses de les noves congregacions no estaven lligades per l'estabilitat i per tant gaudien de la mobilitat de residència i destinació, a més d'estar totes elles destinades, per la llei estatal, que així ho establí, però també per la necessitat i per la vocació a l'activitat apostòlica i benèfica o assistencial. Així les noves congregacions donaren oportunitat a moltes noies desitjoses de consagrar-se a Déu, noies que pel fet de no provenir de la noblesa, sinó de famílies humils i pobres, no podien ingressar en molts monestirs, perquè per a admetre-les els demanaven informació sobre la seva «limpieza de sangre» i, a més, el dot. Això ajudà molt a l'alliberament de la dona, respecte de la voluntat dels pares, els quals sovint imposaven matrimonis de conveniència. Així la vida religiosa esdevenia la sortida digna i honrosa per a tots, pares i filla, a més donar a les filles la possibilitat d'estudiar, tenir càrrecs i activitats rellevants dins la pròpia congregació, com també en el món de l'ensenyament i l'assistència social, ambdues activitats reconegudes positivament per la societat.

Mireu què escriu l'historiador espanyol Vicente de la Fuente el 1855: «Hemos visto que las persecuciones de la Iglesia de España han sido... unos medios empleados por la Providencia, a fin de purificarla y darle unidad, porque el frío y la adversidad condensan, el ca-

14. E. ZARAGOZA, «Aspectos biográficos del Vble. P. José Tous y Soler OFM Cap», o. c., p. 199-203; ID., *Ibid.*, p. 182-198.

15. ID., «Correspondencia epistolar entre franciscanas y capuchinas de la Madre del Divino Pastor (1871-1913)», a col. *Scripta et Documenta*, vol. 48, Montserrat, 1993, 98 p.

lor y la prosperidad dilatan, y en pos de la dilatación viene de segura la desunión... Lo que la Iglesia ha perdido malamente en intereses lo ha ganado en independencia, hoy día la prensa religiosa puede decir al Gobierno verdades que hubieran escandecido a Campomanes y a todos los fiscales del Consejo».¹⁶

Per això no ens hem d'espantar. Quan l'Església és perseguida, dóna el millor d'ella mateixa. Si no hi hagués hagut l'exclaustració, els religiosos haguessin romàs dins el claustre, però com dia Papini: *Els religiosos en temps de bonança, es tornen com els gats de casa endormiscats sobre la catifa a la vora del foc*, és a dir, sense fer gaire res. En ser foragitats dels seus convents i monestirs, es dispersaren per pobles i ciutats, els quals de sobte tingueren sobreabundància de clergat, que es va dedicar amb totes les seves forces a la catequesi, predicació i l'ensenyament, per a regenerar cristianament la societat, a través de la família. I això fou el brou de cultiu, d'on van sortir moltíssimes vocacions, especialment femenines, que nodriren de religioses els instituts recentment fundats i que encara feliçment perduren.

És la constant que hi ha hagut des del començament de l'Església. Si no hi hagués hagut la persecució del diaca sant Esteve a Jerusalem, els deixebles no s'haguessin escampat per Judea i Samaria i predicat l'evangeli. Si Stalin no hagués fet aquelles purgues de catòlics polonesos i alemanys enviats al Kazachstan, no hagués rebrotat allí la llavor de la fe catòlica, extingida al segle XIV. I és que tot és providencial.

Alguns eclesiàstics pessimistes actuals creuen que l'Església a Europa i al nostre país va minvant. Certament que l'Església ha disminuït en nombre d'efectius i perdut molta part del poder i de la influència social que tenia anys enrere, però ha guanyat en credibilitat. I a més, objectivament parlant estem en una de les millors èpoques de l'Església, a pesar dels greus pecats com la pederàstia i d'altres, que han existit sempre, perquè els últims papes tots són canonitzables i no hi ha al món cap autoritat religiosa ni civil que tingui tant de poder de convocatòria com el Papa, ni cap partit polític ni tots junts reuneixen tanta gent i fins i tot gent jove com l'Església reuneix els diumenges per a la celebració de l'eucaristia. La formació teològica, bíblica, moral i litúrgica del clergat no ha estat mai tan alta; les vocacions al sacerdoci

16. VICENTE DE LA FUENTE, *Historia Eclesiástica de España*, Madrid, 1855, p. 538, 539.

i a la vida religiosa, ara són empeses estrictament per motivacions espirituals, no són vocacions de boca. Molts bisbes no tenen una cort, ni viuen en un palau, sinó en residències sacerdotals i ells mateixos condueixen el seu cotxe. Dins la vida religiosa, l'obediència mai no ha estat tan corresponsable entre superiors i súbdits, la litúrgia tan entesa i participada, encara que abans fos més solemne i llarga. Els missioners són respectats per tothom. Mercès a la tecnologia mediàtica aliena o pròpia, com premsa, ràdio, televisió, internet, etc., mai com ara l'Església havia pogut arribar a tantes llars i persones, tant sanes com malaltes. L'opció pels pobres i l'acció caritativa de l'Església, com ara Caritas i Mans Unides i moltes altres, són molt apreciades i reconegudes. Han sorgit nous moviments de laics i de vida religiosa consagrada que abans no existien. El moviment ecumènic i interreligiós, abans inexistent, ara és força vigorós.

Creieu-me, no hi ha manca de sacerdots i de religiosos, sinó de fidels. Perquè, ¿d'on han de sortir les vocacions sinó entre el fidels practicants? I no és cert que hi hagi menys vocacions religioses, puix que si tots els consagrats i consagrades dels nous moviments haguessin d'entrar als instituts convencionals fundats al segle XIX, s'haurien de fundar moltes cases religioses. No es pot comparar la situació actual amb el que hem conegut d'infants, sinó d'un segle a l'altre. Perquè hi ha també cicles de vocacions, devocions, tendències teològiques, modes litúrgiques, etc. Tot torna, però no pas de la mateixa manera. Les vocacions natives faltaven ja abans de 1936. El provincial caputxí i màrtir pare Frederic de Berga, diu en una carta circular poc abans de 1936, que el relleu de frares no està assegurat. Antigament, els monestirs de les capitals de província o comarca o seu de bisbat es nodrien de vocacions vingudes dels pobles. A partir dels anys 1920 s'anaren a cercar a les províncies interiors o properes a Catalunya, Castelló, Terol, Osca, etc. Per això la major part dels màrtirs de la Guerra Civil espanyola a Barcelona són originaris d'aquestes províncies. Després de la Guerra Civil, les vocacions s'anaren a cercar més lluny a les regions espanyoles de Castella i Lleó, Saragossa, Navarra, la Rioja, Galícia i Andalusia. Avui, més enllà de la Mediterrània, a l'Àfrica, a Iberoamèrica o a l'Àsia.

I en definitiva, Déu se serveix de tot per a portar a terme el seu disseny. Hem de tenir una visió sobrenatural de la marxa de l'Església, que té la promesa de Jesús: *Jo estaré amb vosaltres cada dia fins a la fi del món* i de la vida religiosa. Com digué el prior de la Gran Cartoixa,

quan li fou preguntat quina política vocacional tenien. Respongué: «*Cap. L'orde durarà el que Déu vulgui*». També el pare Ignacio de Madrid, general dels jerònims espanyols, quan després d'haver hagut de tancar dos dels quatre monestirs del seu orde per manca de vocacions, li vaig preguntar al monestir de Samos, on assistíem a una setmana monàstica: «Padre Ignacio ¿y si la orden de san Jerónimo se extinguiese?» I ell em respongué: «Si Dios ha permitido que se restaurara la orden de San Jerónimo para que nos santificáramos los poquitos que estamos, bendito sea Dios». Sí, doncs, Déu, en la seva providència ha volgut que es fundés un col·legi o una congregació –val també per a qualsevol monestir, convent o institució–, perquè donés formació cristiana a un determinat nombre d'alumnes i perquè se santifiqués un determinat nombre de religioses, i ha acomplert fidelment la seva missió: Beneït sigui Déu! Desaparèixer no és un fracàs, sinó una finalitat acomplerta. Com una casa que s'ha anat construint, quan s'acaba no diem que és un fracàs, sinó una obra acabada, una fita assolida, una empresa feliçment finalitzada.

Jo dono gràcies a Déu per haver viscut tots aquests anys de canvis. He conegut la missa en llatí i d'esquena al poble i ara en llengua vernacla i de cara a l'assemblea. He vist com la vida religiosa s'ha humanitzat, com ara permetent la visita als pares malalts i l'assistència al seu enterrament, quan s'esqueia. He vist superiors tractar els súbdits sense gaire respecte, però ara són més humils. He conegut l'odiosa separació en les comunitats de dues classes de religiosos, amb hàbits i tractaments diferenciats, com ara pares i mares, i llecs i germanes, sovint com senyors i criats. Ara tothom és igual en drets i obligacions. He vist com ara s'aprecia més el fons que la forma; allò que és essencial (la caritat fraterna i el carisma) que no pas allò que és accessori (els costums); allò que és perenne (l'evangeli), que no pas allò que és l'efímer (l'hàbit), i l'obediència és més dialogada i responsable que no pas cega. Abans, la perfecció consistia a complir la regla i les constitucions, ara consisteix a viure l'Evangeli, per a la qual cosa la regla i constitucions són evidentment una bona ajuda. Ara s'anteposa la misericòrdia a la llei; la fraternitat al distanciament. La vida religiosa ja no és infantilitzada, sinó més lliure, començant per poder elegir el confessor. Abans, tot allò que no estava establert en les constitucions era pecat i prohibit. Ara es dona més llibertat per a la iniciativa personal. Hi ha més delicadesa en la correcció fraterna, etc., i moltes altres coses positives, que no dic, perquè no acabariem mai.

També hi ha defectes en la vida eclesial i religiosa, com no podia ser d'una altra manera, perquè tots som humans i pecadors, fràgils i limitats, però avui només m'he proposat assenyalar el que veig de positiu. Que la celebració, doncs, del II Centenari del Naixement del beat Josep Tous i Soler serveixi per a donar-ne gràcies a Déu, i per a esperonar-nos a seguir el seu exemple de vida i imitar les seves virtuts.